

SIWEK PAWEŁ – filozof, tłumacz, redaktor pism Arystotelesa, ur. 21 I 1893 w Trojanowicach k. Krakowa, zm. 23 V 1986 w Rzymie.

W 1908 wstąpił do Tow. Jezusowego, w Starej Wsi k. Krosna odbył dwuletni nowicjat. Maturę zdał w 1913 w Zakładzie Naukowo-Wychowawczym Jezuitów w Chyrowie. W latach 1913–1916 odbywał studia filozoficzne: w krakowskim kolegium jezuitów (I rok), następnie, na skutek I wojny światowej, w Gräfenbergu na Morawach (obecnie Jeseník Lázně w Czechach, II rok) i w Nowym Sączu (III rok). W latach 1916–1918 uczył matematyki, fizyki i greki w Chyrowie. Od listopada 1918 do czerwca 1919 był wraz z innymi jezuitami internowany w Kołomyi jako zakładnik polityczny Ukraińców. W roku akademickim 1919/1920 odbył pierwszy rok studiów teologicznych w kolegium jezuitów w Starej Wsi, a następne 3 lata teologii w Instytucie Teologicznym jezuitów franc. w Hastings w Anglii, gdzie w 1922 przyjął święcenia kapłańskie. Zdał z wynikiem summa cum laude egzamin z całości teologii i filozofii, w następstwie czego – zgodnie z ówczesnym ustawodawstwem kościelnym – Uniwersytet Gregoriański w Rzymie w 1927 wystawił mu 2 dyplomy doktorskie: z teologii i z filozofii. W 1923 wrócił do Polski i wykładał psychologię racjonalną w kolegium filozoficznym pol. jezuitów, przeniesionym prowizorycznie z Krakowa do Nowego Sącza. W latach 1924–1926 odbył na Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie tzw. cursus magisterii i uzyskał stopień Magister aggregatus na podstawie rozprawy *Problema psychophysicum in Spinozae systemate*. Następne 2 lata studiował w Instytucie Psychologii Sorbony, słuchał też wykładów w Collège de France (m.in. P. Janeta). W latach 1928–1929 odbył w Paray-le-Monial roczne studium prawa zakonnego i duchowości ignacjańskiej. Z konferencji apologetycznych, jakie w tym okresie głosił w Paryżu dla inteligencji pochodzenia pol., powstała książka *W pogoni za nieskończonością*. Od 1929 wykładał psychologię racjonalną i doświadczalną w kolegium filozoficznym Jezuitów w Krakowie, prowadził pracę naukową i pisarską. Jej wynikiem była m.in. książka o Teresie Neumann z Konnersreuth; publikacja wywołała duże zainteresowanie społeczne i polemikę z abpem J. Teodorowiczem. W 1930 uzyskał państwowy doktorat franc. na uniwersytecie w Clermont-Ferrand, przedstawiając dwie książki: *La psychophysique humaine d'après Aristote* oraz *L'âme et le corps d'après Spinoza*. W 1931 uzyskał nominację na prof.

nadzwyczajnego filozofii w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, ale generał zakonu W. Ledóchowski wezwał go do Rzymu na prof. filozofii Uniwersytetu Gregoriańskiego. Od 1931 wykładał tam psychologię metafizyczną (filozoficzną), a później także psychologię doświadczalną, prowadził kursy dla doktorantów.

W sierpniu 1939, w celu uniknięcia aresztowań i represji (Włochy były związane z nazistowskimi Niemcami sojuszem politycznym), na polecenie W. Ledóchowskiego S. wraz z innymi jezuitami pol. wrócił do Polski i zatrzymał się we Lwowie. Wkrótce jednak przez Rumunię i Jugosławię udał się do Rzymu i rozpoczął – w warunkach wojennych – wykłady na Uniwersytecie Gregoriańskim. Ze względu na niebezpieczeństwo grożące mu ze strony Niemców jako Polakowi zaangażowanemu w działalność patriotyczną, opuścił Rzym w 1940 i przez Szwajcarię, Francję i Hiszpanię udał się do Portugalii, skąd wyjechał do Brazylii; zamieszkiwał w Rio de Janeiro, gdzie nawiązał współpracę z różnymi instytucjami naukowymi, zwł. z Centro Dom Vital. W latach 1941–1946 wykładał na Wydziale Filozoficznym w Rio de Janeiro, w uczelni zw. Faculdades Católicas (filozofia i prawo), która kilka lat później uzyskała status uniwersytetu katolickiego. Obok pracy naukowej prowadził działalność duszpasterską i patriotyczną wśród Polaków. W 1946 przeniósł się do Nowego Jorku, gdzie na Uniwersytecie Fordham wykładał (w języku ang.) historię filozofii starożytnej, zwł. Arystotelesa, oraz zagadnienie zła. W latach 1949–1963 był Research Professor of Philosophy. Od 1958 kontynuował pracę naukową i pisarską we Francji.

W 1960 objął katedrę filozofii na Uniwersytecie Laterańskim w Rzymie, gdzie wykładał filozofię Arystotelesa, filozofię Spinozy, metody terapeutyczne i freudyzm. Prowadził także wykłady z psychologii racjonalnej w Filii Uniwersytetu Loyola (Chicago) w Rzymie (1961–1962). Pracował nad traktatami Arystotelesa *De anima* oraz *Parva naturalia*. W 1968 przeniósł się do Collegio Bellarmino. W tym okresie nawiązał współpracę z PAN i na jej zamówienie przygotowywał przekłady i oprac. niektórych traktatów Arystotelesa do serii „Biblioteka Klasyków Filozofii”. Pracę dydaktyczną na Lateranum zakończył w 1975, gdy miał 82 lata. Odtąd zajmował się pracą badawczą i pisarską.

S. napisał 40 książek w siedmiu językach, ok. 200 rozpraw i artykułów, wiele sprawozdań i recenzji. Najważniejsze prace S.: *L'âme et le corps d'après Spinoza* (P 1930); *La psychophysique humaine d'après Aristote* (P 1930); *W pogoni za nieskończonością* (Kr 1930); *Konnersreuth w świetle nauki i religii* (Kr 1931); *Psychologia metaphysica* (R 1932, 1965⁷); *Metody badań zjawisk nadprzyrodzonych. Problem Konnersreuth* (Kr 1933); *Spinoza et le panthéisme religieux* (P 1937); *Wędrowka dusz. Reinkarnacyjne utopie* (Wwa 1937); *Le problème du mal* (Rio de Janeiro 1942); *La réincarnation des esprits* (Rio de Janeiro 1942); *Psicologia experimental* (Rio de Janeiro 1949); *Une stigmatisée de nos jours* (P 1950); *Au coeur du spinozisme* (P 1952); *Wieczory paryskie* (Pz 1960, Lo 1965²); *Le „De anima” d'Aristote dans les manuscrits grecs* (CV 1965); *Ewolucjonizm w świetle nauki* (Lo 1973); *La conscience du libre arbitre* (R 1976). Pośmiertnie wydano: *Z wiarą przez życie. Pamiętniki* (Kr 2005).

Na język pol. przełożył i opracował 8 traktatów Arystotelesa (*Krótkie rozprawy psychologiczno-biologiczne*, Wwa 1971; *O duszy*, Wwa 1972, 1988²; *O ruchu zwierząt. O poruszaniu się przestrzennym zwierząt*, Wwa 1975; *O częściach zwierząt*, Wwa 1977; *O rodzeniu się zwierząt*, Wwa 1979; *O niebie*, Wwa 1980; *Zoologia*, Wwa 1982) i 4 dialogi Platona (*Timajos. Kritias albo Atlantyk*, Wwa 1986; *Gorgias. Menon*, Wwa 1991).

Przedmiotem szczególnego zainteresowania S. były: psychologia filozoficzna, której poświęcił obszerne dzieło *Psychologia metaphysica*, psychologia doświadczalna wraz z parapsychologią, a także filozofia Arystotelesa i Spinozy. Praca *W pogoni za nieskończonością* zawiera konferencje filozoficzno-religijne wygłoszone w 1929 w Paryżu dla inteligencji katolickiej pol. pochodzenia. W książkach *La psychophysique humaine d'après Aristote* oraz *L'âme et le corps d'après Spinoza*, będących rozprawami wymaganymi do uzyskania państwowego doktoratu franc. na Uniwersytecie B. Pascala w Clermont-Ferrand, podejmuje żywo wówczas dyskutowane zagadnienie relacji między sferą duchową i materialną człowieka. Prace *Spinoza et le panthéisme religieux* oraz *Au coeur du spinozisme* to wykład i krytyka podstawowych twierdzeń systemu filozoficznego Spinozy. Książka *Konnersreuth w świetle nauki i religii* jest studium krytycznym na temat niezwykłych zjawisk związanych z osobą stygmatyczki Teresy Neumann

z Bawarii (1898–1962), a praca *Metody badań zjawisk nadprzyrodzonych. Problem Konnersreuth* jest studium psychologicznym na ten sam temat.

Kontynuację badań S. nad Arystotelesem stanowiło wydanie *Aristotelis De anima libri tres graece et latine* (I–III, R 1933). Dzieło to zawiera tekst gr. i przekład łac. Arystotelesowego traktatu *O duszy*. W następnych latach S. poświęcił temu traktatowi wiele uwagi, badając 65 najstarszych jego rpsów i zbierając warianty oraz ustalając ostateczny tekst do wyd. kryt. *Aristotelis Tractatus „De anima” graece et latine* (R 1965) oraz do rozprawy *Le „De anima” d’Aristote dans les manuscrits grecs*, referującej wyniki badań nad rpsami. Przygotował także wyd. kryt. drobnych pism przyrodniczych Stagiryty: *Aristotelis Parva naturalia graece et latine* (R 1963) oraz rozprawę na temat odnośnych rpsów.

Wyrazem innych zainteresowań S. w okresie międzywojennym jest książka *Wędrowka dusz. Reinkarnacyjne utopie* (zmieniona wersja ukazała się w Brazylii w języku franc. pt. *La réincarnation des esprits*). Zagadnieniu zła S. poświęcił książkę *Le problème du mal* (zawiera teksty konferencji wygłoszonych w Centro Dom Vital w Rio de Janeiro w 1940).

Prace *Wieczory paryskie* zawierają studium porównawcze siedmiu wielkich religii świata i pięciu „modnych wiar” (astrologia, spirytyzm, Christian Science, świadkowie Jehowy, teozofia) w świetle filozofii i psychologii religii.

S. jest także autorem uniwersyteckiego podręcznika psychologii doświadczalnej. Pierwsza wersja ukazała się w języku portugalskim pt. *Psicologia experimental* i zawierała wykłady autora wygłoszone w Uniwersytecie Katolickim w Rio de Janeiro. Wśród omawianych problemów znajdują się także: grafologia i parapsychologia, od których wówczas odżegnywała się oficjalna psychologia.

Poglądy S. znalazły wyraz w jego artykułach, a w formie bardziej systematycznej – w kolejnych wyd. *Psychologia metaphysica*, zwł. w partiach uzupełniających (scholia), m.in. na temat instynktu, oraz w pracach z zakresu psychologii doświadczalnej. Nowe interpretacje i oryginalne pomysły można znaleźć na temat świadomości wolności woli (zob. *La conscience du libre arbitre*).

S. uważał się za tomistę, który stara się wniknąć w ducha myśli Tomasza z Akwinu i w tym duchu rozwijać jego dzieło. Jako metafizyk był otwarty na psychologię doświadczalną.

S. brał udział w międzynarodowym życiu filozoficznym: uczestniczył niemal we wszystkich ważniejszych kongresach i zjazdach filozoficznych, na których zwykle wygłaszał odczyty. Należał do wielu organizacji i towarzystw filozoficznych krajowych i międzynarodowych. Prowadził wykłady w pięciu językach (pol., łac., franc., ang. i wł.). Należy do najwybitniejszych filozofów pol., zdobył uznanie międzynarodowe.

Literatura polska na obczyźnie, 1940–1960, Lo 1964, I 545, 457, 560, 583–584, 586–587 (bibliogr.); *Katolicycy filozofowie i psychologowie polscy za granicą, 1939–1964*, R 1965, 534–540, 554–557; R. Darowski, *Ks. Paweł S. SJ*, *Znak* 30 (1978), 1541–1548; tenże, *Ks. Paweł S. SJ. Koleje życie i spuścizna pisarska*, *Collectanea Theologica* 49 (1979) z. 1, 169–179; *Studia z historii filozofii. Księga pamiątkowa z okazji 50-lecia pracy naukowej ks. profesora Pawła S. SJ.*, Kr 1980; A. Mruk, *Śp. O. Paweł S. S.J.*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 37 (1986) z. 4, 857–860; T. Rostworowski, *Wspomnienie o Ojcu Pawle S. SJ*, *Nasze Sprawy* (1986) z. 9, 166–167; tenże, *Śp. ks. prof. dr Paweł S. S.J.*, *Rocznik Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie* 30 (1986–1987), 19; J. W. Woś, *Pogadanki historyczne*, Kr 1986, 1991³, 195–199; *Christliche Philosophie im katholischen Denken des 19. und 20. Jahrhunderts*, Gr 1988, II 812; T. Kwiatkowski, *Ks. prof. Paweł S. (1893–1986)*, *Życie i Myśl* 35 (1988) z. 1–2, 33–48; Cz. Głombik, *Tomizm czasów nadziei*, Ka 1994; L. Grzebień, *Słownik polskich teologów katolickich*, Wwa 1995, VIII 529–534; R. Darowski, *Paul S. SJ (1893–1986), philosophe et psychologue*, FP 1 (1996), 279–284; tenże, *Paweł S. SJ*, EdF 29 (2000), 258–273; tenże, *Filozofia jezuitów w Polsce w XX wieku. Próba syntezy, słownik autorów*, Kr 2001, 272–302; tenże, *Ks. Paweł S. SJ*, w: *Polska filozofia powojenna*, Wwa 2001, II 214–227.

Roman Darowski